

ЛІЦЕНЗІЯ ЯК ФОРМА РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

LICENSE AS A FORM OF ORDER INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Москаленко О.О.,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена дослідженню проблем інституту ліцензій у праві інтелектуальної власності. Вивчаються перспективи розвитку ліцензійних правовідносин у законодавстві України з урахуванням позитивного досвіду іноземних правових систем. Розглядається можливість введення інституту вільних ліцензій або інституту самообмеження цивільних прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Ключові слова: ліцензія, інтелектуальна власність, вільна ліцензія, майнові права, дозвіл.

Статья посвящена исследованию проблем института лицензий в праве интеллектуальной собственности. Изучаются перспективы развития лицензионных правоотношений в законодательстве Украины с учетом положительного опыта иностранных правовых систем. Рассматривается возможность введения института свободных лицензий или института самоограничения гражданских прав на результаты интеллектуальной, творческой деятельности/

Ключевые слова: лицензия, интеллектуальная собственность, свободная лицензия, имущественные права, разрешение.

The article investigates the problems of the Institute of licenses in intellectual property law. We study the prospects of development of relations in the licensing legislation of Ukraine, taking into account the positive experience of foreign law enforcement. The possibility of introducing the institution of free licenses or institute self-limiting civil rights in intellectual, creative activity/

Key words: license, intellectual property, free license, economic rights, order.

Актуальність теми. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), основані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Водночас у ч. 1 ст. 3 ЦК України розкриваються загальні засади цивільного законодавства, а саме: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, установлених Конституцією України й законом; 3) свобода договору; 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права та інтересу; 6) справедливість, добросовісність і розумність.

Оскільки вказані засади-принципи мають поширюватися на всі цивільні відносини, то гіпотетично

можна припустити, що вони мають застосовуватися й до майнових та особистих немайнових відносин, що складаються між суб'єктами права щодо визнання певних нетілесних благ об'єктами авторського, суміжного, патентного¹ та інших прав і їх використання (економічне й особистісне присвоєння), тобто до предмета права інтелектуальної власності.

Відповідно до ч. 1 ст. 424 ЦК України, майновими правами інтелектуальної власності² є такі: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання³; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, установлені законом.

Особливістю метода права інтелектуальної власності є надання державою певним особам тим-

¹ Варто зазначити, що включення до предмета права інтелектуальної власності як інституту цивільного (приватного) права відносин публічного характеру «заявник – патентне відомство» є дискусійним і в статті не досліджується. Водночас автор статті підтримує ту позицію, що патентне право умовно ділиться на дві групи: 1) *права на патент* (відносини заявник – патентне відомство) і 2) *права з патенту* (відносини ліцензіар – ліцензіат). Перша група належить до публічних (владних) відносин, які регулюються адміністративним методом. Юридична природа методу права інтелектуальної власності, об'єктивно характерного для цих відносин, чітко відрізняється від методів цивільного права (юридичної рівності сторін, автономії волі), оскільки держава як суб'єкт владних повноважень надає (односторонній адміністративний акт держави) за певних обставин (критерії патентоспроможності) приватну тимчасову патентну монополію суб'єкту цивільного права. У силу такого акта, підтвердженого документом, у суб'єкта цивільного права виникають виключні права на використання нематеріальних (нетілесних) об'єктів. Саме з урахуванням специфіки методу в цивільних кодексах європейських держав немає розділу, подібного книзі IV ЦК України «Право інтелектуальної власності». Наведене дає підстави стверджувати, що книга IV ЦК України, з одного боку, містить норми публічного права, а з іншого, – норми приватного права. Права з патенту включають відносини, що виникають між особою (ліцензіаром), яка має патент, тобто тимчасове монопольне право на використання відповідного матеріального блага, й одним із необмеженого кола осіб, що після отримання дозволу (ліцензії) від ліцензіара набуває статусу ліцензіата. Відносини між ліцензіаром і ліцензіатом регулюються договірним правом. Отже, предмет права інтелектуальної власності за визнанням деяких нетілесних благ об'єктами авторського й патентного права ширший, ніж охоплюється предметом цивільного права. Патентне право включає відносини, що виникають між заявником, який вимагає від держави видачі охоронного документа (патенту, свідоцтва), і державою в особі патентного відомства. Такі відносини є публічними (владними) й підлягають методу адміністративного права (влада – підпорядкування). Неоднорідний склад предмета права інтелектуальної власності зумовлює імперативні та диспозитивні засади його методу. Проте співвідношення державно-владної та договірної частин методу не залишається постійним. Часто у праві інтелектуальної власності застосовується договірний метод правового регулювання. Праву інтелектуальної власності властива подвійна природа методу, зумовлена приватно-публічним характером цієї підгалузі права.

часової монополії на використання відповідних нематеріальних благ (приватними виробниками товарів і послуг), що виявляється в установленні державою для всіх третіх осіб заборони використання цих благ без згоди особи, яка має таку монополію (автор, ліцензіар). Схематично його можна зобразити так: заборона – дозвіл. Заборона на використання об'єктів авторського й патентного права як ланка правового регулювання правовідносин у сфері права інтелектуальної власності виникає в силу прямої вказівки закону⁴. Для об'єкта авторського права право на нього виникає з моменту створення твору, з факту як такого. Необхідність у будь-яких діях держави в цьому випадку відсутня. Для об'єктів патентного права заборона на їх використання виникає не з моменту їх створення, а тільки після відповідного визнання об'єкта, що заявляється патентоспроможним. Для виникнення суб'єктивних прав жодних дій з боку автора (в авторському праві) і з боку винахідника (патентне право) на адресу третіх осіб здійснювати не потрібно. Замість зазначених осіб, ці дії виконуються за законом, шляхом установлення презумпції загальної заборони використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності всім третім особам. *Дозвіл* – це дія-дозвіл ліцензіара на розпорядження правом на твір, або правом на винахід, або правом із винаходу, а також інші об'єкти, у силу якого між ним та одним із третіх осіб виникають взаємні цивільні права й обов'язки, відповідальність.

Отже, ключовим у механізмі правового регулювання відносин із приводу використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності⁵ та прирівняних до них результатів є надання правоволодільцем *дозволу (ліцензії)* на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності. За відсутності дозволу (ліцензії) діє встановлена законом заборона на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності.

Виходячи з нормативістської теорії права Ганса Кельзена [3], *об'єктом дослідження* є нормативні зв'язки і їх співвідношення у правовому регулюванні відносин, пов'язаних із розпорядженням майновими правами інтелектуальної власності у формі ліцензії. *Юридичним завданням* у цьому дослідженні є *виявлення суперечностей* у нормативних зв'язках при правовому регулюванні відносин із розпорядження майновими правами інтелектуальної власності у формі ліцензії та їх усунення.

Наведене вище висуває завдання для юридичної науки – установити межі тимчасової монополії

правоволодільця та знайти грань між законними вимогами правоволодільця і його неправомірним економічним інтересом, що полягає в недопущенні конкурентів на ринок однотипних товарів і послуг або істотному обмеженні такого доступу на ринок тощо. Тому *метою* статті є опис рішення вказаних юридичних завдань.

У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі не раз здійснювалися спроби вирішення вказаної проблеми, але здебільшого більшість досліджень має описовий характер, без пропонування юридичного розв'язання зазначеної юридичної проблеми. Так, серед вітчизняних учених варто відзначити О. Підпригору, О. Орлюк, В. Жукова. В англійській юридичній літературі спробу вирішення вказаної проблеми здійснювали L. Rosen [4, с. 67], Н. Meeker [5, с. 231], А. Laurent [6, с. 28, 43], D. McGovan [7, с. 259]. Водночас указана проблема залишається досить не вирішеною.

Виклад основного матеріалу. Так, ч. 1 ст. 1107 ЦК України вказує, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів, як (1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; (2) ліцензійний договір та інші договори. Більшість дослідників дотримуються точки зору, що предметом розпорядження можуть бути виключно майнові права [8, с. 548; 9, с. 149; 10, с. 16], але всі вони відстоюють позицію, що ліцензія є різновидом договору як домовленості двох осіб про встановлення, зміну та припинення цивільних прав і обов'язків [11, с. 126–127]. Інша група дослідників (О. Шилоховост [12, с. 4], В. Дозорцев [13, с. 50]) схиляється до думки, що у праві інтелектуальної власності існують два різновиди цивільно-правових форм розпорядження майновими правами, критерієм розподілу яких є *спосіб розпорядження* майновими правами інтелектуальної власності. До першого різновиду належить *передача майнових прав* інтелектуальної власності, результатом якої є остаточна й безповоротна передача набувачеві всіх або частини майнових прав інтелектуальної власності на платній або безоплатній основі. Юридичними наслідками такого розпорядження є правонаступництво переданих прав (відступлення прав) і зміна правоволодільця. Другий різновид способу розпорядження майновими правами інтелектуальної власності передбачає *видачу дозволу (ліцензії)* на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Юридичною метою такої дії є надання користувачеві дозволу на

² У суб'єктивному розумінні право інтелектуальної власності – це встановлена законом заборона усім третім особам використовувати нематеріальний об'єкт і надання уповноваженому суб'єктові можливості дозволяти використання певного нематеріального об'єкта протягом певного часу й на певній території. Право інтелектуальної власності є виключним, розповсюджується не тільки на чітко визначений об'єкт, а й на тотожні або схожі об'єкти, має самостійну економічну цінність і може відчужуватись. Тому автор цієї статті стоїть на позиції, що право інтелектуальної власності стоїть на негативному обов'язку будь-якої особи утриматись від спеціально несанкціонованих правоволодільцем або законом дій із використання охоронюваного об'єкта.

³ Законом можуть бути встановлені винятки та обмеження майнових прав інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності і здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав (ч. 2 ст. 424 ЦК України).

⁴ Вказане положення реалізується встановленням прямого заборонного припису, зокрема ч.3 ст.426 ЦК України яка є загальною нормою, що розповсюджує генеральну заборону на спеціально недозволене використання.

⁵ Як результатів інтелектуальної, творчої діяльності, так і юридично прирівняних до них результатів (бази даних, комп'ютерні програми тощо).

використання певного об'єкта права інтелектуальної власності протягом певного строку на певних умовах і в межах, визначених у дозволі-ліцензії. Юридичними наслідками видачі дозволу-ліцензії є надання правомочності користувачеві з використання об'єкта або монополю, або паралельно з іншими користувачами залежно від виду ліцензії. Отже, правонаступництво (зміна правоволодільця) за другої моделі не відбувається, а надається лише право здійснювати правомочність із використання нематеріального результату певним способом і в певних межах.

Видається, що на сучасному етапі розвитку суспільних відносин, що зумовлено впровадженням Інтернет-технологій у повсякденне життя, з'являються випадки, коли описані вище моделі не вписуються в установлені моделі поведінки, а норми права вже не здатні врегулювати відносини, які фактично виникли й існують у сучасному світі. Оскільки основне завдання права загалом і права інтелектуальної власності зокрема полягає у створенні інструментів, необхідних і здатних забезпечити обіг прав інтелектуальної власності, то можна констатувати, що традиційні моделі цивільно-правових форм розпорядження майновими правами інтелектуальної власності не здатні врегулювати нові завдання⁶: надання можливості правоволодільцю без особливих формальностей надати користувачеві в усьому світі *можливість використання твору та створення на його основі нових творів*. Указане юридичне завдання може бути поділене на підзавдання:

(1.1) Відносно «простих» об'єктів авторського права (літературні твори, фотографічні, твори образотворчого мистецтва) традиційні інструменти, що опосередковують перехід прав (ліцензія, ліцензійний договір, договір про повне або часткове відступлення майнових прав тощо), повністю задовольняють потреби цивільного обігу прав на такі об'єкти. Указані об'єкти, як правило, створюються одним автором, тому він здатен визначити двосторонні умови надання дозволу на використання будь-якій особі. Водночас стосовно складних об'єктів авторського права (комп'ютерні програми, бази даних)⁷, що створюються великою кількістю людей, які навіть не пов'язані юридично один з одним у процесі їх створення, зміни, доробки, усе значно складніше.

Зазначені об'єкти здатні для широкого поширення та практичного використання без виконання будь-яких складних формальностей на території всіх країн світу через телекомунікаційні мережі. Порівняно з обігом прав на прості об'єкти, у більш складних, багатопарових відносинах, що виникають між різними створювачами, які між собою навіть не завжди пов'язані, застосування традиційного набору цивільно-правових форм розпорядження прав на них є недостатньо ефективним. Крім самого твору, у сучасних відносинах на перший план виходять властивості об'єкта, права на який обертаються, оскільки з часом вони надають можливість використовувати об'єкт за іншим цільовим призначенням, ніж те, для якого він створювався за первісним задумом авторів (соціальні мережі, веб-сайти тощо). Тому, видається, необхідною передумовою для формування ефективного інструменту цивільно-правового впливу на вказані відносини є *надання можливості (права) правоволодільцю без виконання складних формальностей надавати можливість користувачам без обмеження території використовувати твір і створювати на його основі нові, похідні за своєю природою⁸, твори*. Наприклад, можливість допрацьовувати, змінювати, дописувати коди комп'ютерної програми, її частини-модулі.

(1.2) Ускладнюється завдання, описане в п. 1.1, тим, що за можливості сторонніх осіб змінювати за згоди правоволодільця⁹ твори, бажаним є забезпечення положення, при якому *автор, що створив похідний твір на основі оригінального, не мав можливості монополізувати подальше використання як самого оригінального твору (комп'ютерної програми тощо), так і твору-переробки*. Водночас *указані обставини не мають бути пов'язані з повною відмовою авторів та авторів похідного твору від прав інтелектуальної власності на зроблену переробку* (ч. 3 ст. 12 ЦК України).

Якщо звернутися до досвіду зарубіжних країн, то подібна проблема там вирішена за допомогою впровадження інституту «Вільних ліцензій», основу якого становить *договірний механізм регулювання*. Термін «вільні ліцензії» є узагальнювальним поняттям, який має різновиди, що в більшості випадків мають істотні відмінності. Так, наприклад, «Ліберальні ліцензії» можуть розглядатися як звичайні ліцензійні

⁶ Видається, що традиційних форм розпорядження правами ІВ (договір про відчуження прав інтелектуальної власності, ліцензійний договір) і їх комбінацій вистачає для врегулювання суспільних відносин, об'єктом яких є дії з результатами інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняними до них об'єктами.

⁷ Указані об'єкти лише юридично прирівняні до об'єктів авторського права й охороняються як твори (ст. ст. 8, 18 Закону України «Про авторське право та суміжні права»).

⁸ Відповідно до ст. 20 Закону України «Про авторське право та суміжні права», перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку. Перекладачі й (або) автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншої переробки. Авторське право перекладачів і (або) авторів інших похідних творів не перешкоджає іншим особам здійснювати свої переклади й переробки тих самих творів.

⁹ Традиційно, для України та більшості країн Європи первісним суб'єктом авторських прав є автор – фізична особа. Водночас створення кінематографічних творів, мультимедійних виробів, комп'ютерних програм, баз даних (творчих і нетворчих) потребують значних фінансових витрат та організаційної діяльності, що стало передумовою появи нової категорії прав – продюсерських (організаційних). Завдяки впровадженню цього інституту розрізнені права на складові частини-елементи всього твору концентруються в одній особі. Зазначена обставина вказує на те, що описаний вище інструмент надає можливість як авторам-фізичним особам, так і юридичним особам, які бажано поділитися й розповсюдити результат інтелектуальної, творчої діяльності, дозволити будь-якій особі (фізичній, юридичній) розвивати створений продукт шляхом його переробки, наприклад, комп'ютерних програм («SUN Microsystems», «O'Reilly & Associates»). Варто відзначити, що вказаний механізм може застосовуватися й для інших об'єктів права інтелектуальної власності.

договори, але надають користувачу широкі можливості з використання комп'ютерної програми¹⁰.

На протипагу концепції «Вільні ліцензії» використовується концепція «Copyleft», сутність якої полягає в тому, що пропонується забезпечити неможливість будь-якої особи будь-як обмежити використання, зміну й розповсюдження як первісного твору, так і похідних творів. При цьому не обмежується право стягувати плату за надання в користування, але кожен із користувачів має право безоплатно отримати вихідний код (текст) комп'ютерної програми без додаткової оплати винагороди й може вільно змінювати їх і розповсюджувати¹¹.

Описані моделі вирішення поставленого завдання виявили себе вдало в іноземних правових системах, але чи можуть вони бути імплементовані у вітчизняне законодавство?

Видається, що, обмірковуючи можливість застосування «вільних ліцензій» або концепції «часткової відмови від авторського права», в Україні варто враховувати, що вказані системи будуть конфліктувати з правовою системою, що склалася, у результаті чого їх повноцінне застосування вимагає значних змін у чинному законодавстві. Також варто мати на увазі, що запровадження договірної моделі «вільного» програмного забезпечення може призвести до ситуації несумісності різних моделей правового регулювання, що значно знижує їх ефективність.

У випадку спроби вирішити поставлені завдання завдяки впровадженню концепції «Вільні ліцензії» необхідно розв'язати проміжні завдання, без вирішення яких застосування вільних ліцензій буде провальним. Серед проблем (юридичних завдань), які підлягатимуть розв'язанню, можна зазначити такі:

- (а) проблема ідентифікації сторін договору;
- (б) проблема ідентифікації предмета договору¹²;
- (в) проблема виконання форми договору;
- (г) проблеми встановлення винагороди в договорі й безоплатних договорів між комерційними організаціями;
- (д) проблема неможливості обмеження особистих немайнових прав автора оригінального твору у зв'язку з необхідністю створення на його основі нових (похідних) об'єктів;
- (е) проблема розповсюдження у нових первісних договорів на наступних користувачів¹³.

Якщо спробувати вирішити поставлені юридичні завдання впровадженням концепції copyleft через розроблення договірної конструкції, у якій праволоділець свідомо обмежує свої права на певний тер-

мін¹⁴ (самообмеження), то потрібно враховувати, що договір не зумовлює відмови від авторського права, особливо від особистого немайнового.

Одним зі способів вирішення вказаної проблеми є впровадження на законодавчому рівні можливості праволоділця самообмежити на певний строк свої права, дозволивши будь-кому (суспільству) вільне використання відповідних об'єктів у вказаних такою особою межах.

Можна запропонувати ввести до ЦК України нову ст. 11081, яка втілювала б формулу: «*Праволоділець може зробити публічну заяву шляхом повідомлення необмеженому колу осіб про надання будь-яким особам можливості безоплатно використовувати результати інтелектуальної, творчої діяльності, що належать йому на певних умовах протягом вказаного ним терміну. Протягом вказаного терміну будь-яка особа може використовувати цей результат на вказаних умовах. За відсутності в заяві праволоділця вказівки на термін вважається, що цей термін становить п'ять років. Протягом терміну дії заяви вона не може бути відізнана, а передбачені в ній умови не можуть бути змінені.*

Ця модель надає такі переваги: (а) спрощення правового регулювання в цій сфері; (б) гнучкість у встановленні умов використання; (в) забезпечення гарантій захищеності інтересів як праволоділців, такі і користувачів; (г) легкість у встановленні наявності зроблених заяв і визначених умов; (д) можливість визнання прав, набутих на попередніх етапах, за різними зарубіжними моделями «вільних ліцензій»; (е) відсутність необхідності перебудови чинного законодавства.

Фактично, запропонована модель дає змогу досягнути тих самих цілей, що й модель, побудована на системах «вільних ліцензій», але більш безболісним шляхом.

На підставі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Поставлене юридичне завдання може бути вирішене двома способами: а) запровадження доктрини Copyleft у вітчизняне законодавство шляхом надання можливості автору частково відмовитися від особистих немайнових прав або самообмежити на певний строк свої права, дозволивши будь-кому вільне використання відповідних об'єктів у вказаних такою особою межах; б) уведення доктрини «Вільні ліцензії» шляхом надання всім бажаючим можливості використання твору та похідних творів зі збереженням за праволоділцем контролю в певних галузях.

¹⁰ Серед найвідоміших «ліберальних ліцензій» можна назвати ліцензії BSD, Apache, MIT.

¹¹ Модель, що запропонована Річардом Столлманом, отримала назву «GNU General Public License». Ще один напрям вирішення проблеми був запропонований Лоуренсом Лессігом, що заснував некомерційну організацію Creative Commons. Ліцензії Creative Commons надають усім бажаючим можливість використання твору зі збереженням за праволоділцем контролю в певних галузях. Різні поєднання «дозволенних» і «заборонених» форм використання маркуються певними графічними символами, що дає змогу легко ідентифікувати, у тому числі неспеціалістами в галузі права. *Основним стрижневим принципом системи Creative Commons є перехід від принципу «усі права захищені» до принципу «деякі права захищені».*

¹² Так, наприклад, ліцензії Creative Commons включають у сферу дії первісного договору всі оригінальні й похідні твори.

¹³ Варто відзначити, що система ліцензій Creative Commons включає можливість укладення субліцензійних договорів.

¹⁴ Практика самообмеження особистих немайнових прав уже давно впроваджена. Так, відповідно до ст. 15 Закону України «Про рекламу», дозволяється переривати показ аудіовізуального твору для показу реклами. З точки зору авторського права, такі дії порушують право автора на недоторканність і цілісність твору. Але договорами з телеканалами автори та праволоділці свідомо йдуть на обмеження своїх немайнових прав, дозволяючи переривання творів з метою розміщення реклами.

2. Кожна із запропонованих моделей має свої досягнення й водночас і недоліки.

3. Для запровадження моделі «Вільні ліцензії» додатково варто вирішити такі юридичні підзавдання: (а) проблема ідентифікації сторін договору; (б) проблема ідентифікації предмета договору; (с) проблема виконання форми договору; (d) проблеми встановлення винагороди в договорі й безоплатних договорів між комерційними організаціями; (е) проблема неможливості обмеження особистих немайнових прав автора оригінального твору у зв'язку з

необхідністю створення на його основі нових (похідних) об'єктів; (f) проблема розповсюдження умов первісного договору на наступних користувачів.

4. Концепція Copyleft суперечить ч. 3 ст. 12 ЦК України, яка дозволяє відмову від майнового права, водночас відмови від особистого немайнового права (право на недоторканність твору, право авторства тощо) не передбачено.

5. Наведений порівняльний аналіз указаних моделей ліцензійних відносин у авторському праві є перспективним для подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV [станом на 28 липня 2014 року] // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 461.
2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №1 3 (29.03.94). – Ст. 64.
3. Кельзен Г. Чистое учение о праве Ганса Кельзена / Г. Кельзен ; перевод С.В. Лёзова, Ю.С. Пивоварова. – М. : АН СССР ИНИОН, 1987. – Сб. 1. – Вып. 1 (Оригинал: H. Kelsen. Reine Rechtslehre. Wien: Verlag Franz Deuticke, 1960 (Vollständig neu bearbeitete u. erweiterte Auflage).
4. Rosen L. Open Source Licensing: Software Freedom and Intellectual Property Law. – Prentice Hall. – 2005. – P. 67.
5. Meeker H. The Open Source Alternative. – New Jersey. – 2008. – P. 231.
6. Laurent A. Understanding Open Source and Free Software Licensing. O'Reilly. 5th ed. – 2004. – P. 28, 43.
7. McGovan D. Legal Implications of Open Source Software // University of Illinois L.R. – Vol. 2001, 2001. – P. 259.
8. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 6 : Право інтелектуальної власності / за ред. проф. І.В. Спасиво-Фатєєвої. – Серія «Коментарі та аналітика». – Х. : ФО-П Лисяк Л.С., 2011. – 592 с.
9. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность. (Исключительные права) : учебник для вузов / В.О. Калятин ; вступ. ст. В.А. Дозорцева. – М. : Норма-Инфра-М, 2000.
10. Жосселен М. Понятие договора об использовании прав автора / М. Жосселен // Бюллетень по авторскому праву. – 1993. – Т. XXVI. – № 4.
11. Сліпченко С.О. Невідчужуваність та невіддільність особистих немайнових прав / С.О. Сліпченко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : збірник наукових статей. – Вип. 29. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. – С. 126–127.
12. Шилохвост О. Общие положения о договорных способах распоряжения исключительными правами / О. Шилохвост // Хозяйство и право. – 2008. – № 9.
13. Дозорцев В.А. Авторский договор и его типы / В.А. Дозорцев // Советское государство и право. – 1977. – № 2.
14. Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 року № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.